

RECENSION

Dodo Parikas: HBT speglat i litteraturen, BTJ Förlag 2009 (466 sidor)

JAG HAR EN bok som är så till den grad välläst att den bara består av lösa blad, Barbara Griers stora bibliografi *The lesbian in literature* (Naiad Press 1981). Den är okommenterad, men Grier använder ett enkelt klassificerings- och värderingssystem med A–C och *–*** för hur framträdande det lesbiska temat är respektive hur bra hon anser skildringen av detta vara. Man kan använda den ungefär som en svampguide för att söka i ”bokskogen”, att finna en A*** är som att hitta en ”läcker” stolt fjällskivling medan en C* bara är en (knappt) ”ätlig” örsopp. En liknande funktion kommer med all säkerhet Dodo Parikas långt mer ambitiösa, tematiska översikt *HBT speglat i litteraturen* att fylla för alla som vill orientera sig i litteratur om samkönat begär och könsöverskridanden.

HBT består till största delen av handlingsrefererat och reflektioner utifrån dessa. Materialet är uppdelat på svenskspråkig och översatt skönlitteratur, ungdoms- och facklitteratur. Dessutom sneglar Parikas då och då över på film, i synnerhet på filmatiseringar av litterära verk. Framställningen är huvudsakligen kronologisk med vissa viktiga tematiska utvecklingar. I särskilda avsnitt diskuteras romaner bl.a. om aids, småstadstillvaron och livet i gamla Östeuropa och dagens Mellanöstern. Ett särskilt plus är de många citaten från recensioner som hjälper till att rama in texterna och

ger inblickar i villkoren för litterära skildringar av lesbiska, bögar, bi- och transpersoner. Parikas säger i förordet att boken är tänkt att ge lästips, att vara en hjälpbreds, och understryker att han inte har några litteraturvetenskapliga ambitioner med den (s. 10). Han utvecklar inte heller hur han närmar sig den litterära texten, men hans läsningar tillhör främst det som lite löst kallas liv/verk-traditionen, där man bl.a. söker kopplingar mellan biografiska fakta och litterär gestaltning och diskuterar upphovspersonens intentioner. Författarna är också väl synliga i *HBT* och kommer själva till tals i en rad korta intervjuer.

I förordet skriver Parikas även att han i arbetet med boken ursprungligen utgick från sin egen bokhylla (s. 7). Det samlade intrycket av *HBT* är också att vara gäst i ett bokrum, att vandra tillsammans med en kunnig och entusiastisk värd som tar ner en bok här och där från sina hyllor och berättar. Den lediga stilen, de många små utvecklingarna och personliga minnena av läsupplevelser och möten förstärker det personliga i tilltalet. Man får exempelvis ta del av Parikas första intryck av Jonas Gardell, höra hur han som barn gillade Bangs kåserier om livet med Viran och hur det hände sig att han kom med i filmen *Bögdjävlar*.

Han är en tilltalande känslig och generös läsare som koncentrerar sig på författarnas styrka och är mycket sparsam med negativa omdömen. En viktig värderingsgrund tycks vara hur pass autentisk en text upplevs vara, hur "sant" den speglar sin samtid. Särskild vikt fästs vid om den förmedlar en positiv bild, alltså hur väl verket kan fungera vid en identifikatorisk läsning och vara ett stöd i ett individuellt identitetsskapande. Parikas prickar också vid flera tillfällen in litteraturen längs en linje från fördömande attityder till (själv) acceptans, och framställningen blir i mycket en bekräftelse på det han säger sig vilja trösta några av Gardells mer trasiga böggestalter

med: ”det kommer att fixa sig. Det blir bättre. Samhället kommer att ändra sig mer och mer,” (s.72).

När man som här belyser en viss tematik får litterär kvalitet mindre betydelse, och texter ur världslitteraturens kanon blandas med mer underhållningsbetonade och tidsbundna. Klokt nog lyfter också Parikas fram idag bortglömda författare som Gustav Adolf Lys-holm och Ronnie Busk, medan andra som C.J.L. Almqvist, Virginia Wolf och Jeanette Winterson bara ägnas korta stycken, om ens det.

Den ambitiösa bredden och viljan att inkludera många olika genrer och stilnivåer gör givetvis att varje bok eller författarskap måste behandlas ytterst kortfattat. Ibland är det synd eftersom en något fylligare presentation hade kunnat öppna för intressanta diskussioner kring tolkande och läsande. När Parikas exempelvis diskuterar Louise Boije af Gennäs roman *Stjärnor utan svindel* berömmar han vid ett par tillfällen den för dess vackra titel (s.88, s.89), dock utan att nämna att denna är hämtad från Edith Södergrans omtalade dikt ”Violetta skymningar ...” (1916), som avslutas med raderna: ”vi äro de minst väntade och de djupast röda/tigerfläckar, spända strängar, stjärnor utan svindel.” Denna dikt med dess starkt utopiska och feministiska innehåll kopplat till färgsymboliken kring violett/lila, fick stor genklang i 1970- och 80-talets radikal lesbiska rörelse, bl.a. uppkallades ett kvinnocafé i Göteborg efter den. Att Boije af Gennäs valt att skriva in sin roman i denna kulturella kontext är knappast betydelselöst och öppnar för intertextuella läsningar. Likaså kunde ha varit relevant att påpeka att Poppy Z. Brite i romanen *Utsökta lik* inte bara använder Jeffrey Dahmer utan även, och i ännu högre grad, en annan homosexuell seriemördare, engelsmannen Dennis Nilsen, som modell för sina gestalter. Dessa personer och Brites val att gestalta dem aktualiserar frågan om hur emancipatoriskt inriktade verk förhåller sig till verkliga individer som är, med den något

klumpig formuleringen, negativa förebilder, människor som sociala rörelser som LHBTQ-rörelsen är obenägna att acceptera i sitt "vi". (Det mest kända exemplet på denna typ av framställningar är väl gestaltningar av den homofobe senator McCarthys assistent Roy Cohn.)

Detta "vi" väcker också en annan fråga, nämligen vilka förväntningar som ställs på dem som ett sådant frigörelseprojekt däremot gärna omfattar. I avsnittet "Biografiskt och självbiografiskt" presenterar Parikas bl.a. Vivica Bändlers bok *Adressaten okänd* under rubriken "Teaterchefens relativa tystnad". Parikas menar att den "lämnar läsaren rätt besviken när det gäller homo/bisexuella teman i hennes eget liv" (s. 289) och avslutar avsnittet med att rapportera att Bandler inte velat låta sig intervjuas av en finsk historieforskare (s. 290). Det är kanske en övertolkning att läsa in en kritik från Parikas sida mot, i detta fall, Bandler för att hon inte tillräckligt tydligt redogör för sina lesbiska erfarenheter, men läsningen beskrivs dock som präglad av besvikelse. Om Bandler nu finner, säg, sitt inflytande på, och visioner om, modern scenkonst och sina professionella kontakter inom filmen och teatern mer intressanta att berätta om än intimare minnen och relationer, skulle det ifrågasättas om hon inte också tillhörde ett sådant "vi"? Ställer "vi" m.a.o. andra krav på prioriteringar och inblickar i privata livssfärer när det gäller "våra" självbiografiska författare än på andra? Och är det i så fall rimligt? (För tydlighetens skull vill jag understryka att jag inte diskuterar personer med samkönade erfarenheter som ljuger om dessa. Bandler var helt öppen med sin bisexualitet, och gjorde t.ex. ett framträdande på föreningen Lesbisk Nu! när *Adressaten okänd* kom ut.)

Inte ens inom ett så tämligen litet språkområde som det svenska är det längre möjligt att i en volym sammanföra och beskriva samtliga böcker med LHBT-tema. Det är således nödvändigt att göra ett

urval, men tyvärr redogör Parikas inte för de kriterier han använt när han bestämt vilka böcker han skall ha med och vilka han lämnar åt sidan, och det blir förvirrande för läsaren. Varför t.ex. den lesbiska deckare *En helig dåre* (1996) av Laurie King, men inte Claire McNabs *I lust och död* (1994); Hervé Guiberts roman om aids *Till vännen som inte ville rädda mitt liv* (1992), men inte Sarah Schulmans *Vid yttersta randen* (1993); *Hans majestäts olycklige Kurt* (2008) av Lena Ebervall och Per Samuelson om Hajby-affären, men inte Anders Isakssons *Ebbe. Mannen som blev en affär* (2007) om den s.k. Ebbe Carlsson-affären; upplysningstexten *Pockettidningen R:s nummer Homosex* (1976), men inte Kri Bohms: *Öppet brev om lesbisk kärlek* (1977)?

Parikas genomgång ger hur som helst en utmärkt bild av bredden och mångfalden i litteratur om kärlek och existens utanför hetero- och könsnormativiteten. *HBT* kommer utan tvekan vara en viktig hjälp för många och också fungera som inspiration för den som vill fördjupa i någon viss författare eller tematik. Eller kanske i genrer som helt eller delvis fallit utanför *HBT* och ännu inte inventerats systematiskt som dramatik, poesi, s.k. vuxenserier, pornografiska skildringar och tidskrifter. Återstår att undersöka gör dessutom alla de oberoende förlag, som i hög grad möjliggjort utgivandet av positiva LHBT-skildringar, som AKRO-förlaget och Åseda förlag (knytt till tidskriften *Revolt*) som på 1960- respektive 70-talet gav ut böglitteratur, det kvinnokorporativa förlaget Matrixx som översatte Adrienne Richs inflytelserika text *Obligatorisk heterosexualitet och lesbisk existens* (u.å.), det lesbiskfeministiska ACCA som bl.a. gav ut Caroline Forbes *Fyllda tankar* (1986), en samling lesbiska science fictionnoveller, och senare förlag som Anamma, Normal, Kabusa och Charlie.

KARIN LINDEQVIST